

**Quæstionum Canonicarum, In Quinque Libros
Decretalium, Tomus ...**

In Lib. III. Decretalium. In quo agitur De Rebus, quae in iudicium devenire solent, cujusmodi sunt, de vita et moribus Clericorum, ...

Schlüter, Georg

Augustæ Vindelicorum, 1708

§. 6. An solennitates jure civili requisitæ ad solenne testamentum, etiam jure canonico requirantur?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73045](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73045)

S. 6.

An solennitates jure civili requisitæ ad solenne testamentum, etiam jure canonico requirantur?

2091 **E** piscopus Hostiensis Pontifici coram proposuit, talem in sua Dicecesi consuetudinem obrinere; & ex eo quæsit, an quod jure civili constitutum est in materia solennitatum ad solennis testamenti valorem in foro requisitarum, etiam teneat, & observandum sit etiam in foro Ecclesiastico? cui respondit Alexander III. *quia à divina lege, & SS. Patrum institutis, & à generali Ecclesie consuetudine id noscitur esse alienum, cum scriptum sit, quod in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum: præscriptam consuetudinem improbamus: & testamenta, quæ Paraciani, coram Presbytero suo, & tribus, vel duabus aliis personis idoneis; extremâ fecerint voluntate, firma decernimus permanere; Sub interminatione anathematis, prohibentes, ne quis hujusmodi audeat rescindere testamenta; Sic c. Cum esses. 10. h. t.*

2092 Deinde cum ad eundem Pontificem relatum esset prout habetur in c. *Relatum* 11. eod. quod, cum examen ad iudices Laicos (Velletrenses) *super relictis Ecclesie causis* deducitur, ipsi, nisi septem, vel quinque idonei testes intervenerint, inde post ponant iudicare; ad hos scripsit Pontifex (ut habetur in rota lectione) *cum hujusmodi causa de judiciis (hoc est relictis Ecclesie) non secundum leges, sed secundum canones debant tractari, & in ipsis, divina scriptura testante, duo aut tres idonei testes sufficiant, mandamus, quatenus cum aliqua causa talis ad vestrum fuerit examen deducta, eam non secundum leges, sed secundum decretorum statuta tractetis, tribus, aut duobus legitimis testibus requisitis.*

2093 Ex his juribus deducitur 1. quod testamenta, quæ fiunt coram Presbytero Parochiali, & duobus, vel tribus testibus, valeant si non addita sit solennitas juris humani, id est subscriptio à quinque, vel septem testibus, & qui rescindit talia testamenta, est excommunicatus non obstante consuetudine contrariâ.

2094 Deducitur 2. quod duo, vel tres testes sufficiant pro relictis Ecclesie, vel legatis piis; quia in his non est iudicandum secundum leges, sed secundum Canones, distat hic textus (in c. *Relatum* 11. h. t.) ab eo, qui

habetur in c. *Cum esses* 10. eod. quod in illo agatur de testamento ad *pias causas*; in isto autem ad *prophanas*; id, quod aperte colligitur ex eo; quia in testamento ad *pias causas* duo testes sufficiunt per hunc textum: in altero verò, præter duos testes, etiam Parochi præsentia requiratur, sicut constat ex c. *Cum esses*.

Ex hoc communiter desumitur ista conclusio, quod ultima voluntas, *pietatis causa facta coram duobus, aut tribus testibus* valeat, non obstante juris Civiles dispositione de *septem*, vel *quinque testibus* adhibendis, ita Clar. in *S. testamentum*, q. 6. n. 2. Cost. in c. *si Pater* p. 1. v. in suo testamento n. 8. & seqq. Tiraq. de pia causa, privileg. 2. & 164. Lessius de *Just. l. 2. c. 19. d. 2. Molin. de Just. D. 134. n. 4.* & alii, quia multa piis causis privilegia conceduntur; hinc in eis sola subscriptio manu testatoris, sine testibus facta, vim testamenti obtinet. Tiraq. de privileg. piæ causæ. privileg. 4. Aceved. l. 1. n. 31. tit. 4. l. 5. novæ recep. Valasc. Confil. 67. n. 8. Cabed. Lufit. *decis.* 129. n. 12. p. 1. & in testamentis ad *pias causas* non est necessaria solennitas *rogitus testium*, ut per Covarru. hic n. 4. Clar. q. 6. n. 3. *S. secundo inferitur*. his præmissis:

Quæstio est 1. an, quod in hoc jure sacro dicitur c. *Cum esses*, testamenta, quæ fiunt præsentibus, Parocho, & duobus, vel tribus testibus idoneis, valida sint, & firma, obtineat etiam *in foro civili*, ita, ut per illam Pontificis constitutionem derogatum sit juri seculari, exigenti ad valorem testamenti solennis *septem testes*, aliasque solennitates? Paulus Comitolus responf. *moral. lib. 7. q. 1. n. 8.* dicit textum in præfenti generalem esse, & ubique eandem vim obtinere.

Alii volunt, in ditionibus Ecclesie, id 2097 est Romano Pontifici, quoad *utramque jurisdictionem*, tam temporalem, quam spirituales subjectis, & quoad utrumque forum, tam Ecclesiasticum, quam seculare, locum habere hujus textus decisionem; non verò in terris Imperii, sive alterius Principis, in quibus jus civile de septem testium numero observandum est.

Communis Doctorum tenet, Pontificem hic voluisse recedere à solennitate juris civilis *circa testium numerum* quamvis consuetudine Episcopatus, de quo agit, fuisset recepta; & insuper, formam dedisse, ad te-

ad testamentorum factionem in suo foro canonico observandam; unde textus hic non solum observabitur in terris Ecclesiæ, ut communiter volunt Doctores citandi, sed etiam in aliis quibuscumq; *in suo tamen foro*; & ideo leges civiles in hac materia in terris imperii, in viridi maneat observantia, & in foro seculari omnino servandæ erunt; & hæc est mens communis Doctorem, qui textum hunc interpretantur, ut tantum procedat in Provinciis Ecclesiæ temporaliter subjectis, non verò in illis, quæ in dominio, & jurisdictione Imperatoris sunt, sic Glossa *penult. in dict. c. Cum esses*. Scotus, *de Justit. l. 4. q. 5. a. 3.* Clarus *§. testamentum, q. 6.* & 57. Vivian. *tom. 1. commun. opin. 343.* Molina *de Just. D. 133.*

2099 In hac quaestione probabilius videtur 1. Pontificem non abrogare generaliter leges civiles (quoad dictas testamentorum solennitates) quæ in suo foro, & inter suos subditos, plurium testium numerum requirunt, sed solum negare illas esse observandas in terris temporaliter Ecclesiæ dominio subjectis, qualem constat esse Episcopatum Ostien. de quo in præsentia, ut patet ex superscriptione juncto textu ibi: *in tuo Episcopatu*, indeque colligitur in terris Principis secularis decisionem hujusmodi observandam non esse, quatenus contineret dispositionem ad causas *profanas*, quod addo propter dicenda in seqq.

2100 Videtur probabilius 2. vi hujus constitutionis etiam Judices Ecclesiasticos (quantumvis extra temporale territorium Pontificis existentes) debere judicare de valore testamentorum, quæ ad ipsorum spirituale forum pertinent; nam Judex Ecclesiasticus in causis ad suum forum pertinentibus non secundum leges, sed sacros canones procedere debet, quando de illis specialiter disponunt canones; aliud enim est, si nihil in Jure Canonico de talibus causis ritè terminandis in sacro jure definitum esset: at in præsentia casu Jure Canonico definitum est, testamenta firmitatem obtinere. Si habeant solennitatē in *c. Cum esses præscriptam*: ergo.

2101 Quæstio altera est, an per dictum *c. Cum esses*, ubi ejus dispositioni locus est, solennitatibus jure civili exigitis solum derogetur quoad numerum testium: an etiam quoad eorum qualitatem, & alias circumstantias, v. g. ut sint rogati, masculi, subscribant, subsequant, uno contextu &c. loquendo de testamentis

Tom. 111.

ad causas profanas, nam si sint ad causam piam, constabit ex seqq. Utramque sententiam, & affirmantem, & negantem aliqui censent probabilem; *negantem ex eo*, quia non debet induci repugnantia inter Jus Canonicum, & civile, quando non reperitur aliqua constitutio, seu dispositio juris civilis mutata, aut abrogata per Jus Canonicum, *arg. c. 1. de novi oper. nunciat.* Covarr. *cit. l. 9. n. 14.* Clarus *cit. §. Testamentum, q. 55. n. 3.* Zoësius *ff. b. r. n. 47.* Fagnan. *in cit. c. cum esses n. 36.* hinc censent etiam valde probabile, testes duos, vel tres, qui secundum Jus Canonicum requiruntur, ad testamentum, debere esse *rogatos*; quia dispositio juris civilis id requirens non est expressè correctæ per Jus Canonicum, quin potius videtur probata in *c. Relatum. 11. in fine*, ibi: *tribus, aut duobus legitimis testibus requisitis*, id est rogatis, h. t. ideoque lex civilis etiam quoad hoc servanda est in foro Ecclesiastico. Fagn. *c. l. n. 18. affirmantem*, quia dispositio *cit. c. Cum esses*, in quo rejicitur numerus testium jure civili requisitus, fundatur in jure civili, ac gentium, secundum quod etiam fœminæ possunt esse testes, nec opus est ut rogentur, vel subscribant, modò sint idonei testes de jure naturali, & gentium.

In hac quaestione videtur probabilius, 2102 de jure canonico, ubi locus est dispositioni hujus *c. Cum esses* (de quo jam diximus à n. 2091.) atque adeo in terris temporaliter dominio Papæ subjectis, & ubi testamenta in foro Ecclesiastico coram Judice Ecclesiastico producantur, non tantum non requiri *numerum testium* à jure civili exigitum, sed nec eorum *subscriptionem*; ut patet ex textu, cum Pontifex expressè reprobet consuetudinem, quòd testamenta, quæ fiunt in ultima voluntate, penitus rescindantur, *nisi cum subscriptione septem, vel quinque testium fiant, secundum quòd leges humana decernunt.*

Et quamvis probabiliter dici possit, 2103 non reprobati consuetudinem pro testamenti valore exigentem *subscriptionem testium*; sed tantum testium *in tali numero*, videtur tamen textus accipiendus etiam *pro consuetudine exigente ipsum actum subscribendi*; colligitur ex eo, quòd in eodem textu Pontifex sub anathematis interminatione prohibeat, ne quis audeat rescindere testamenta, quæ *Paraciani co-*

ram Presbytero, & tribus, vel duobus aliis personis idoneis extrema fecerint voluntate, ubi nota, testamenta sub his expressis circumstantiis censeri, ac decerni *si firma debere permanere*, ut sine anathematis, seu excommunicationis incurfu rescindi non possint: at inter circumstantias expressas non exprimitur, quod testes *subscribant, subsignent, sint rogati*, cum jure gentium id non exigatur, & dispositio dicti c. velit in hoc puncto formam, quæ desumitur à testibus in testamento requisitis: sequi videatur solum eam, quæ est juris naturalis, & gentium.

2104 Difficultas tamen esse potest ex eo, quod exigat testimonium *Presbyteri sui* (nimirum Testatoris) non exigi tum jure naturali, vel gentium, & præter hoc trium, vel duorum testium idoneorum, quo movetur difficultas altera, an spectata dispositione hujus c. *fœmina* veniat hic appellatione testis *idonei* in eusmodi testamento? & quia textus loquitur de testamentis conditis *in extrema testamentum voluntate*, tertia difficultas nascitur, an idem procedat de testamentis conditis *extra infirmitatem*? quartam denique difficultatem movent, quod alleget testimonium scripturæ, dicentis in ore duorum, vel trium stare omne verbum, & tamen videatur etiam jure hujus canonis exigi major numerus.

2105 Ad 1. R. dispositionem dicti c. *Cum esses*, non esse merè, seu tantum *reprobativam* illius consuetudinis, vi cujus rescindebantur testamenta condita *sine subscriptione* 5. vel 7. testium; sed etiam *dispositivam*; quatenus exigit presentiam duorum, vel trium testium *idoneorum cum proprio Testatoris Parocho*, nimirum, ut testamenta sic condita debeant firma permanere; an autem hæc dispositio sic exigat presentiam proprii Presbyteri, ut secus testamentum non sit firmum? esse sub opinione Doctorum. Nam sine illo testamentum esse nullum, resolvit Marcus Anton. Genuensis *in practic. Eccles. q. 660.* apud Barbof. *in dict. c. Cum esses, n. 6.* quamvis probabilius alii censeant presentiam Parocho, posse suppleri per alios duos testes *idoneos* (sic ut sufficiant universim *quatuor*) sic Mascardus *de probat. conclus. 1352.* Clarus §. *Testamentum, q. 57. n. 3.* & alii, nam duo testes ceteroquin, in quacunque materia gerunt vicem unius *arg. c. à nobis. 28.* de Testibus, juncto c. *Universis 13.* & c. *Licet. 47. §. Cum secundum. ead. nisi re-*

quiratur cum decreto irritanti, qualiter id contingit, ubi ad valorem matrimonii jure novo Trident. exigitur presentia Parocho.

Ad 2. fœminam esse testem idoneum in hoc testamento, affirmat Abbas in c. *Cum esses n. 3. & c. Relatum. II. eod. n. 3.* cujus opinionem esse communem affirmat Jason in L. *hac consultiissima n. 9.* & sequuntur Cretius, Menochius & alii apud Barbof. *cit. n. 7. §. utrum:* negativam autem tenet Covarr. in *dict. c. Cum esses. n. 24.* Id quod videtur insinuari in ipso textu per ea verba: *personis idoneis*, quia videtur Pontifex exigere non quoscunque testes; sed *idoneos*; idoneus autem attento jure civili, quod in hoc puncto nullibi reperitur emendatum, non est fœmina, ut constat ex dict. Cum ergo circa idoneitatem *fœmina* in hac materia nihil dispositum sit à sacris canonibus, ne sine lege recedamus à jure civili, cum illud (ubi nihil est de hoc illi contrarium à canonibus ordinatum) Pontifices in dubio censeantur amplecti c. 1. de novi oper. nunciat. probabilius dici videtur: in hoc puncto *fœminam* non esse testem idoneum; sic etiam Jul. Clarus *cit. q. 55. n. 3.* & plures alii.

Ad 3. ait Cenedus apud Barbof. *cit. n. 8.* dispositionem c. *Cum esses* eo tantum casu reprobare, & corrigere consuetudinem, & leges civiles, amplio rem numerum testium requirentes ex ea ratione, quia infirmus non ita facile semper potest convocare testes; sed, ut potest, voluntatem suam explanet Parocho, qui ut Medicus, & Judex animæ suæ in eo vitæ periculo, & conflictu frequenter adest cum infirmo: sed oppositum videtur probabilius; quia illa verba textus, *qua Parocho extrema fecerint voluntate*, non explicant testamentum solum *in infirmitate extrema* conditum; aliud enim est *extrema voluntas*, aliud *extrema infirmitas*, nam *extrema voluntas*, idem est, ac ultima, id quod habet testamentum etiam à sano conditum, si eam voluntatem usque ad obitum non mutet, sed in ea usque ad finem vitæ inclusivè perseveret; ut constat ex dictis.

Ad 4. R. quod quamvis numerus *duorum testium* sit approbatus non solum jure humano; sed etiam naturali, & divino; non tamen inde sequatur, quod *amplior numerus* sit reprobatus; quia nec lex naturalis, nec divina prohibet, quin, ex causa plurium aliquando fides sit necessaria. *Quare non*

re non est præceptum jure divino, non posse exigi plures testes in lege gratiæ ex gravi, & justa causa, unde quod dicitur *in ore duorum, vel trium stare omne verbum*, non pertinet ad præcepta divina *moralia*, quæ etiam hodie vim habent; sed ad *judicialia* legis veteris, & per adventum Christi, ac Evangelii prædicationem, mortua sunt, teste S. Thoma 1. 2. q. 105. a. 2. *in corp. & q. 70. a. 2. ad 8.* & habetur ex c. *Translato de Const.* Unde nec Christus, illud allegans, vim legis *Evangelicæ* illi tribuit sed solum tanquam exemplar à Summo Pontifice adducitur ad justificandam legem humanam, ut ostenderet, eam justam ex conformitate cum iis, quæ olim Dominus ad justitiam servandam in judicio, stante lege veteri, præcepit.

2109 Ex dict. coll. 1. testamentum factum coram duobus testibus & Parocho, validum esse de jure Canonico, sive ad *causas piæ*, sive *profanas*, & constat ex dict. coll. 2. probabiliter etiam dici, quod spectato jure communi Clerici, etiam in terris Imperii, aliorumq; Regnorum, possint condere testamenta, secundum dispositionem, & formam Juris Canonici, traditam in *cir. c. Cum esset*, ita, ut ubique servanda sit *in foro Ecclesiastico*, ut asserit Clarus *cit. q. 57. n. 2.* Ratio est, quia, cum per formam septem, vel quinque, testium jure civili præscriptam, valde restringantur ultimæ voluntates, ideo ad illam, tanquam odiosam & onerosam Clerici non videntur esse obligati, sed conformare se possunt dispositioni Juris Canonici, etiam in causis profanis. Rectius tamen attenditur *consuetudo Provinciae*, quando testantur ad causas profanas, & testamenta eorum in foro laico produci debent, de quo V. Layman *lib. 1. Summa. tr. 4. c. 13. a. n. 1.*

§. 7.

An valeat testamentum ad piæ causas factum sine solennitatibus juris civilis?

2110 Quæstio procedit de qualibet ultima voluntate, 2. de facta ad piæ causas, quæ scilicet principaliter, ac directè ob honorem Dei ac Sanctorum, vel spiritualem animæ salutem fiunt, & Ecclesiis, Monasteriis, vel aliis piis locis, vel ad redimendos captivos, alendos pauperes, etiam confanguineos, aut Religiosos, vel pro suffragiis mortuorum sunt relicta, seu donata. Resolutio porro datæ quæstionis communiter deducitur ex c. *Relatum 11. h. t.* quod retulit Tom. 111.

limus superius n. 2092. in eo enim Alexander III. expressè statuit, quòd, quando ad Judices deferretur causa super his *quæ per ultimam voluntatem relicta sunt Ecclesiis, hujusmodi causa de judiciis* (seu relicta, ut supra exposuimus) *Ecclesiæ, non secundum leges, sed secundum Canones debeat tractari, & his, divinam Scripturam testante, duo, aut tres idonei testes sufficiant ibi: Discretionem vestram per Apostolica Sedis potestatem mandamus, quatenus, cum aliqua causa super testamentis Ecclesiæ relicta ad vestrum fuerit examen deducta, eam, non secundum leges, sed secundum decretorum statuta tractetis, & tribus, aut duobus legitimis testibus requisiti, quoniam scriptum est in ore duorum vel trium testium stat omne verbum;* sic habetur in integra lectione hujus c. 1.

Ex hoc textu communiter deducitur, in 2111 relicta Ecclesiæ, vel legatis piis, per ultimam defunctorum voluntatem, non requiri aliam solennitatem, quam voluntatem Testatoris, *duobus, vel tribus testibus probatam;* & hoc ideo, quia in his iudicium fieri non debet secundum leges; sed sacros Canones, fundatos in divino cloquio, de tali numero ad rectum in hac materia iudicium sufficiente, imitatione nimirum præcepti judicialis in testamento veteri, quo hæc sacrorum Canonum decisio justificatur, ut diximus superius. Hæc sententia est communis Doctorum apud Julium Clarum §. *Testamentum q. 6.*

Difficultas est, an testes, de quibus loquitur c. 11. ad ultimam voluntatem in causis piis pertineant ad formam ejus *substantialem*, vel tantum *probatoriam*; 2. probabilius esse, requiri tantum ad formam probatoriam (nimirum, ut de ultima disponentis voluntate constare possit) non tanquam formam substantialem, seu sine qua invalida foret ejusmodi dispositio ultima; si, esto nullus etiam testis adesset, vel intervenisset, si tamen constaret aliunde de disponentis ultima voluntate, in piis causis nihilominus valeret, hanc sententiam cum primis sequitur communis Theologorum, tum etiam ex Juristis Ferdin. Vasquius l. 3. §. 22. Covarr. *in dict. c. 11. n. 12.* Riccius p. 2. *resol. 61.* Fagnanus *in cir. c. 11. n. 8.* Barbof. l. 3. *univers. juris Canon. c. 27. n. 68.* & alii communiter cum Recentioribus.

Ratio autem videtur desumi ex eo, quòd 2113 Pontifex in *dict. c. Relatum*, postquam dixit